

ГІДРОМЕХАНІКА

Академік АН УРСР О. Ю. ІШЛІНСЬКИЙ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕЛЕКТРОМОДЕЛЮВАННЯ РУСЛОВИХ ПОТОКІВ

При моделюванні повільних руслових потоків О. М. Сенков та П. Ф. Фільчаков запропонували використовувати електропровідний папір змінного питомого опору [2].

Зміст аналогії полягає в тому, що осередненій по висоті $h(x, y)$ швидкості потоку $v(x, y)$ ставиться у відповідність градієнт потенціалу електричного поля провідного паперу $V(x, y)$, тобто

$$v_x = k \frac{\partial V}{\partial x}; \quad v_y = k \frac{\partial V}{\partial y} \quad (1)$$

де k — деякий сталий коефіцієнт.

В моделі Сенкова й Фільчакова глибина потоку $h(x, y)$ вважається відомою функцією координат*.

Нижче дається математичне обґрунтування згаданої аналогії.

Розглянемо будь-який замкнений контур s в плані потоку і позначимо літерою v осереднену по координаті z його горизонтальну швидкість (рис. 1).

Інтеграл

$$\oint_s h v \cos \widehat{v n} ds = \oint_s [h v_x \cos \widehat{x n} + h v_y \cos \widehat{y n}] ds$$

являє собою витрату рідини через вертикальну циліндричну поверхню, яка визначається контуром s .

З огляду на стаціонарність потоку ця витрата повинна бути рівна нулеві:

$$\oint_s (h v_x \cos \widehat{x n} + h v_y \cos \widehat{y n}) ds = \iint_\sigma \left[\frac{\partial}{\partial x} (h v_x) + \frac{\partial}{\partial y} (h v_y) \right] dx dy = 0. \quad (2)$$

Оскільки рівність (2) має місце при будь-якій формі області σ , то

$$\frac{\partial}{\partial x} (h v_x) + \frac{\partial}{\partial y} (h v_y) = 0. \quad (3)$$

Вважаючи потік потенціальним, у той же час приходимо до співвідношення

$$\frac{\partial v_y}{\partial x} - \frac{\partial v_x}{\partial y} = 0. \quad (4)$$

* В цій статті ми не розглядаємо моделі, яку запропонував Н. Т. Мелешенко [1]. У тій моделі беруться до уваги і динамічні елементи потоку, зокрема те, що вільна поверхня рідини не збігається з горизонтальною площиною. Модель Мелешенка приводить до більш складної методики електромоделювання повільних руслових потоків.

яке визначає
вміру.
в сміливі

тобто існував
Враховув

внаслідок чого
еліптичного

Згадаємо
папері.

Позначив
електричного

Згідно з

де R — величина
ного куска па
квадрата.

Опір вим
затиснути в м
Із співвід

яке визначає осереднення по висоті рівної нулевій вертикальній компоненті вихру.

Із співвідношення (4) випливає існування функції $\Phi(x, y)$, такої, що

$$v_x = \frac{\partial \Phi}{\partial x}; \quad v_y = \frac{\partial \Phi}{\partial y}, \quad (5)$$

тобто існування потенціалу для осереднених швидкостей потоку.

Враховуючи формули (5), рівність (3) зводимо до вигляду

$$\frac{\partial}{\partial x} \left(h \frac{\partial \Phi}{\partial x} \right) + \frac{\partial}{\partial y} \left(h \frac{\partial \Phi}{\partial y} \right) = 0, \quad (6)$$

ГІДРОМЕХАНІКА

ШВИДКОСТЕЙ ПОТОКІВ

ав О. М. Сенков та електропровідний папір

висоті $h(x, y)$ швидкості потенціалу електрич-

(1)

$h(x, y)$ вважається

аналогії. і потоку I позначимо изотипальну швидкість

$$|s \hat{y}| ds$$

ричну поверхню, яка

а повинна бути рівна

$$-(h v_y) | dx dy = 0, \quad (2)$$

обов'язує, то

(3)

приходимо до співвід-

(4)

онував Н. Т. Мелещенко потоку, зокрема те, що площинною. Модель Мелещювання повільних русло-

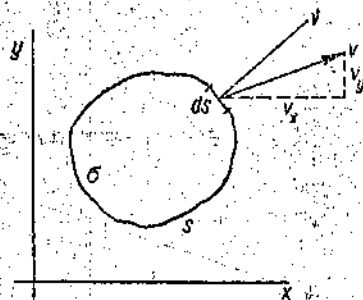

Рис. 1.

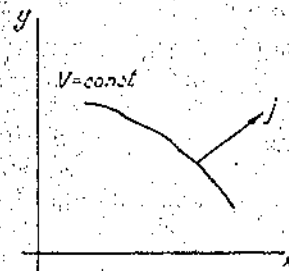

Рис. 2.

внаслідок чого одержуємо диференціальне рівняння в частинних похідних еліптичного типу, що визначає функцію $\Phi(x, y)$.

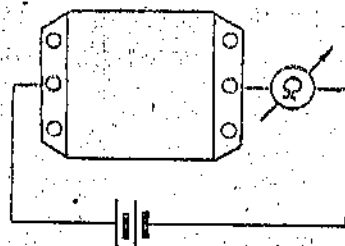

Рис. 3.

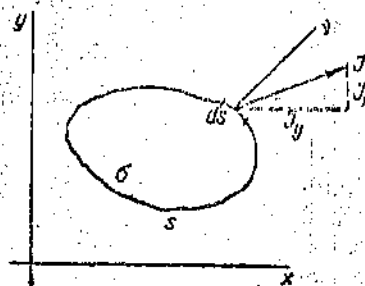

Рис. 4.

Згадаємо тепер закони руху електричного струму в електропровідному папері.

Позначимо літерами j та V густину електричного струму та значення електричного потенціалу в будь-якій точці паперу з координатами x, y .

Згідно з законами електротехніки (рис. 2),

$$j = \frac{1}{R} \text{grad } V, \quad (7)$$

де R — величина питомого опору паперу, тобто опір відповідного квадратного куска паперу однорідної провідності, віднесений до величини площі квадрата.

Опір вимірюється між протилежними сторонами квадрата, які щільно затиснуті в металеві шини (рис. 3).

Із співвідношення (7) випливає:

$$j_x = \frac{1}{R} \frac{\partial V}{\partial x}; \quad j_y = \frac{1}{R} \frac{\partial V}{\partial y}. \quad (8)$$

Якщо немає джерел та стоків електрики за межами паперу, то, згідно з законом Кірхгофа, маємо рівність (рис. 4):

$$\oint (j_x \cos \widehat{x\nu} + j_y \cos \widehat{y\nu}) ds = \iint \left(\frac{\partial j_x}{\partial x} + \frac{\partial j_y}{\partial y} \right) dx dy = 0. \quad (9)$$

Ця рівність має місце для будь-якої області σ , внаслідок чого одержуємо співвідношення:

$$\frac{\partial j_x}{\partial x} + \frac{\partial j_y}{\partial y} = 0. \quad (10)$$

Підставляючи сюди, згідно з формулами (8), проекції вектора густини струму j_x, j_y , приходимо до рівняння електричного потенціалу

$$\frac{\partial}{\partial x} \left(\frac{1}{R} \frac{\partial V}{\partial x} \right) + \frac{\partial}{\partial y} \left(\frac{1}{R} \frac{\partial V}{\partial y} \right) = 0, \quad (11)$$

яке цілком аналогічне рівнянню для потенціалу рідини (6), якщо тільки підібрати питомий опір паперу $R(x, y)$ так, щоб він був обернено-пропорційний до глибини потоку $h(x, y)$. Тим самим аналогія О. М. Сенкова і П. Ф. Фільчакова стає виправданою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Н. Т. Мелешенко, Изв. ВНИИГ, 36, 3 (1948).
2. О. М. Сенков і П. Ф. Фільчаков, ДАН УРСР, 394 (1953).

Інститут математики
АН УРСР

Надійшло до редакції
17.X 1955 р.

Академик АН УССР А. Ю. ИШЛИНСКИЙ

К ВОПРОСУ ОБ ЭЛЕКТРОМОДЕЛИРОВАНИИ РУСЛОВЫХ ПОТОКОВ

Резюме

Для моделирования медленно текущих русловых потоков А. М. Сенков и П. Ф. Фильчаков предложили использовать электропроводящую бумагу переменного удельного сопротивления [2].

В данной статье излагается математическое обоснование предложенной методики.

ДИНА
МИ

Хай піс
G + Q. Вся
(1) замість
r + p₁σ бу.
формулами

де m_n(τ) —

Викорис
сс. 47—53,
3, 7 ізотензи,
лою. Аналіти
гальненням
для парних

для непарних

σ
Σ_{n=0}[∞]